Romana ***Careja***

Parteneriat local în formarea tinerilor romi

Afirmația „educația stă la baza formării cetățenilor" este aproape un truism. Și totuși spusă cu referire la tinerii romi, ea este deosebit de actuală și ridică probleme extrem de serioase dintr-o multitudine de puncte de vedere. Arareori pot fi întâlnite circumstanțe mai complexe decât cele ridicate de problemele educaționale: de la aspecte sociale la cele economice și politice, toate sunt cuprinse în deciziile care privesc politicile educaționale privitoare la minorități în general și la minoritatea romă în special.

În capitolul dedicat culturii au fost arătate eforturile făcute pentru prezervarea diversității și patrimoniului cultural al romilor. Pe parcursul acestui capitol va deveni evident că educația, politicile educaționale sunt un mijloc de a instituționaliza aceasta divesitate și de a o orienta în sensul general de mișcare a societății.

Proiectul pe care îl prezentăm în continuare se încadrează la categoria „formare de lideri comunitari". Comunitățile în favoarea cărora asociația a desfășurat proiectul sunt răspândite pe un spațiu vast, însă sunt grupate în jurul centrelor urbane. Problemele cu care se confruntă aceste comunități sunt legate în primul rând de precaritatea condițiilor sociale - neracordarea la rețelele de apă potabilă, de cădură și/sau electricitate, lipsa unor centre școlare și sanitare.

Ideea principală care a stat la baza acestui proiect a fost utilitatea dovedită a funcționării unor asociații în comunitățile rome, asociații care să se dedice rezolvării problemelor specifice. Mai precis, existența unui număr mai mare de ONG-uri ar permite o identificare mai rapidă a problemelor și oferirea de soluții eficiente: „Eu am plecat – mărturisește inițiatorul programului - de la faptul că după vizitele noastre în comunități, după identificarea problemelor ne-am dat seama că asociațiile romilor lipseau cu desăvârșire - eram singurul ONG care avea ceva activități și care încerca să miște ceva; ne-am dat seama că nu putem face față în acoperirea întregii zone".

Soluția a venit de la sine, și anume antrenarea unor tineri din comunitățile rome din zonă într-un program complex de instruire, care să le ofere informații despre cum pot identifica probleme și cum pot veni în ajutorul comunităților, despre cum pot înființa ONG-uri și desfășura activități specifice (scriere de proiecte, căutare de fonduri ș.a.m.d). Grupul țintă prin urmare au fost tinerii, alegerea inițiatorilor s-a oprit asupra lor tocmai datorită flexibilității acestei categorii, capacității sporite de adaptare la condiții noi și capacității sporite de a asimila informații și de a le utiliza ulterior în mod creativ. Deși inițiatorii proiectului deciseseră grupul țintă, au apărut probleme la selectarea indivizilor din cadrul comunităților, deoarece au întâmpinat o opoziție din partea vârstnicilor care dețin autoritatea în cadrul comunităților și care

considerau că ei ar trebui să fie cei aleși să participe la proiect. Conflictul a fost rezolvat prin intervenția directă a coordonatorului de proiect care a explicat că „proiectul viza mai ales tineri de 18-35 de ani, care înțeleg mai repede ... ei nu vor fi bulibașe, nu vor fi lideri, ci vor încerca să ajute comunitățile".

Odată lansat proiectul, el a fost anunțat în mass media, iar inițiatorii s-au deplasat în comunități pentru a selecta participanții. S-a format astfel o echipă de 12 persoane, din care 3 au părăsit proiectul pe parcursul desfășurării sale, datorită faptului că s-au angajat în câmpul muncii și nu mai puteau lua parte la cursuri. Acestea s-au desfășurat la sediul asociației de trei ori pe săptămână, câte trei ore, timp de 6 luni. Cursurile se refereau la modurile de obținere a unei finanțări, la modul de elaborare a proiectelor, la rolul proiectelor în dezvoltarea comunităților.

Echipa care a lucrat în cadrul acestui proiect a fost formată din patru persoane, care beneficiaseră de un program similar, de training intensiv, finanțat de Fundația R. Pe lângă acest grup, în proiect au fost incluși reprezentanți ai diferitelor instituții locale - spre exemplu, administrație, poliție, școli - care au prezentat participanților probleme specifice instituțiilor pe care le conduc, au răspuns la întrebări și au lămurit diferite moduri în care se poate institui o colaborare între aceste instituții și comunitățile rome. În concluzie, interlocutorul nostru afirmă că instituțiile locale au fost „destul de receptive, pentru că este o problemă cu care se confruntă".

Întrucât mulți dintre participanții la program veneau din alte comunități, inițiatorii au hotărât acordarea unei „burse" minime (cca. 20 USD/lună) care să acopere cheltuielile de transport. Atunci când finanțatorul a ridicat problema acestei „burse" și a susținut inutilitatea ei, organizatorii au explicat că scopul ei era de „motivare a participanților". În general relația cu finanțatorul a fost bună, fiind apreciată în termeni pozitivi. Finanțatorul s-a achitat de datoria sa, a urmărit gestionarea banilor, organizatorii au întocmit raportul final, iar în momentul realizării interviului se aștepta reacția finanțatorului la raport.

Proiectul a fost urmat „pas cu pas" fără nici un fel de modificare față de proiectul inițial, ceea ce dovedește că în momentul întocmirii sale autorii cunoșteau foarte bine situația și își dimensionaseră obiectivele la realitatea din comunitate. Inițiatorul prezintă acest proiect la diverse seminarii și întâlniri, iar presa locală a fost invitată să urmărească și să relateze desfășurarea sa.

După încheierea programului, participații au menținut în continuare legătura cu asociația, unii colaborează la alte proiecte sau lucrează ca voluntari. Rezultatul cel mai important însă îl reprezintă apariția a trei noi ONG-uri în aceeași zonă, fiecare dintre ele participând cu câte un proiect la ultima rundă de finanțări. Interlocutorul nostru a concluzionat cu mândrie că acest fapt dovedește în primul rând că există dorința din partea ONG-urilor rome de a se implica activ în rezolvarea problemelor comunităților și în al doilea rând, că programul de instruire și-a atins scopul. „Ce este bun la ei este că știu structura, pentru că programul s-a desfășurat timp de șase luni. Acum au nevoie doar de un mic proiect, să se formeze ca grup, să primească echipament și să înceapă să lucreze."

Laura ***Ardelean***

Resursele educației alternative

Așezată la periferia orașului T., localitatea asupra căreia ne-am oprit în demersul nostru figurează în registrele administrative ca pășune, adăpostind mai mult de 220 de familii (peste 1 000 de oameni), majoritatea covârșitoare aparținând etniei rome. Locuitorii se află într-o situație deosebit de dezavantajoasă, ce se conturează în următoarele segmente: condiții de locuire precare, nivel scăzut al școlarizării, procentaj ridicat al analfabetismului, ocupații inferioare în ierarhia socială a diviziunii muncii, lipsa serviciilor medicale, condiții igienice necorespunzătoare, situație materială dezastruoasă și stigmatizarea lor de către non-romi. Toți acești factori contribuie la izolarea locuitorilor din așezare de restul societății, devenind totodată un loc de refugiu al persoanelor marginalizate. Începând din anii 1920 s-au stabilit aici familii din diferite grupuri de romi, precum și câteva persoane de naționalitate maghiară și română, convieţuirea ducând la formarea unei subculturi specifice.

Începând din 1990, situația romilor de aici a preocupat mai multe grupuri de caritate românești și străine. În perioada 1990-1993 au avut loc primele contacte urmărindu-se câștigarea încrederii comunității și evaluarea problemelor cu care aceasta se confruntă. Un rezultat important al acestei perioade a fost exprimarea unei dorințe prioritare din partea celor mai sărace familii de romi de a înființa o „școală de alfabetizare". Pe de altă parte, activitățile cele mai semnificative din anii 1993-1995 au fost reuniunile de evanghelizare, în 1994 înființându-se un comitet ecumenic format din reprezentanții organizațiilor creștine și caritative din zonă. Rolul acestui comitet a constat în prezentarea situației romilor în fața autorităților locale, coordonarea eforturilor și elaborarea unei strategii unice a acțiunilor umanitare. Rezultatul a fost semnarea, în anul 1995, de către membrii comitetului ecumenic a unui acord de conlucrare la un program de ajutorare a familiilor, prin intermediul căruia să fie posibilă angajarea primilor educatori și desfășurarea unor activități zilnice de socializare a copiilor care au venit din curiozitate la capela romano-catolică din localitate. Treptat au fost structurate grupe de nivel și vârste apropiate și a fost elaborat planul diferențiat de educație.

Datorită în special condițiilor economice, relația dintre comunitatea romilor din această localitate și comunitățile română și maghiară din T. este practic inexistentă, existând un sentiment de teamă reciprocă. Locuitorii ne-romi ai orașului etichetează locul ca fiind periculos, cu o infracționalitate ridicată și evită să treacă prin zona respectivă. Pe de altă parte, locuitorii așezării, și mai ales cei tineri, refuză, din

același sentiment de teamă, să iasă din perimetrul comunității. Semnificativ în acest sens este cazul unei tinere rome de 14 ani care, deși trebuia să ajungă la Direcția pentru Protecția Copilului, însoțită de un cadru didactic ne-rom, a refuzat să urce în autobuz pe motiv de teamă: „Îmi este frică. Eu am bilet, dar oricum o să mă dea jos. Mi-ar fi foarte rușine să se uite toți la mine cum mă dă jos din autobuz". Lipsa comunicării cu comunitatea de romi s-a accentuat după conflictul din martie 1990, când populația romă a plătit pentru tensiunile dintre celelalte două etnii care dețin majoritatea numerică a populației.

Proiectul Fundației C. este unul atipic. Fundația este una de ne-romi și a fost creată special pentru dezvoltarea acestui program, dobândind personalitate juridică în 14 martie 2000. Deși proiectul nu este neapărat unul de educație sanitară, modul în care conducerea organizației a ridicat un centru educațional din nimic justifică alegerea acestui caz pentru a fi prezentat. Înființarea a fost considerată de inițiatori drept o necesitate: „fundația a fost o necesitate datorită faptului că exista un proiect anterior al Fundației O. de integrare a romilor. A fost un proiect finanțat pe o durată de doi ani de o organizație străină. După scurgerea acestui termen am ajuns la concluzia că nu se poate face integrare fără educație. Am făcut un program și am început să selectăm copii după vârstă și inteligență, transformându-l într-un proiect de educație". Așadar, după cum ne-a informat interlocutoarea noastră, a existat în perioada 1998-1999 un proiect de integrare a romilor din localitate, realizat de Fundația O., fundație de ecologie umană. „În decembrie 1999 finanțarea acestui proiect s-a întrerupt și nu aveam altă alternativă decât de a renunța sau să înființăm o organizație care să preia proiectul și să-l continue. O parte din echipa care a lucrat în proiectul Fundației O. au devenit membri fondatori ai Fundației C., înființată cu suportul financiar al președintei J. A., din Canada. Ea a hotărât să finanțeze 6 luni proiectul din localitate, iar în acest timp să căutăm alte resurse."

Istoria sediului fundației este de asemenea una mai puțin obișnuită. Ea își desfășoară activitatea într-un imobil închiriat de la o persoană fizică și este situat pe o stradă din apropierea așezării de unde provin beneficiarii. În momentul închirierii, clădirea era improprie desfășurării oricărei activități. Membrii fundației au luat hotărârea ca în cel mai scurt timp să o transforme, toate modificările și amenajările făcându-se în regie proprie: „Când am închiriat clădirea nu era nimic. Nu era conectată nici la curent, nici la apă. Noi am muncit aici pe brânci și am amenajat tot, am făcut reparațiile, am zugrăvit. Singurul lucru pe care nu l-am făcut noi, ci tatăl unei colege, au fost instalațiile. Atunci am primit și o centrală termică, donație".

De altfel, cu ajutorul donațiilor au reușit să asigure toate dotările: „Tot ce se află aici este făcut cu mâinile noastre. Poate de aceea ținem așa de mult la ea. Este copilul nostru". Acum se dorește achiziționarea imobilului și trecerea acestuia în patrimoniul fundației. Achiziționarea va fi acoperită de o fundația olandeză, însă din

cauza unor neînțelegeri asupra evaluării prețului achiziționarea este mereu amânată. Fundația are telefon, dar nu are fax și calculatoare. Dispune însă de mobilierul necesar desfășurării în bune condiții a activităților educaționale, precum și de mijloace audio-video moderne, are centrală proprie, o baie și o bucătărie bine utilate.

Deși este o fundație foarte tânără, C. a reușit deja să stabilească parteneriate. Principalul parteneriat este cu Inspectoratul Școlar: „Inițial, programa din vechiul proiect era aprobată de Inspectorat. Noi l-am contactat pe acesta, anunțându-l că vom continua activitatea, dar numai după 3 luni, timp în care vom dobândi personalitate juridică. Nu am avut nici o problemă, mai mult chiar, Inspectoratul plătește salariul pentru cele două educatoare". Impedimentele ivite pe parcursul desfășurării activității au dus la un nou parteneriat: „am avut o colaborare foarte bună și cu Direcția de Protecție a Copilului, pentru că foarte mulți copii nu au acte de identitate și copiii nu primesc alocația cuvenită, iar Direcția ne ajută în rezolvarea acestei probleme". Primăria nu s-a implicat decât după un timp: „Am fost personal la domnul F. (fostul primar n.a.) dar era la sfârșit de mandat! Au aflat însă că existăm și lucrăm. Ulterior ni s-a solicitat de către noua conducere a Primăriei să depunem actele pentru obținerea subvenției de stat (pentru alimentație și produse igienico-sanitare)". Există în același timp un parteneriat funcțional și cu Fundația D. „Aici primesc faxurile, e-mailurile și diverse donații. Prin intermediul curatoriului ecumenic există un parteneriat funcțional și cu bisericile din oraș. Acestea cunosc proiectul și ajută material ori de câte ori este nevoie."

Fundația a pornit activitatea inițial cu 8 persoane care lucraseră anterior la proiectul Fundației O. În prezent au rămas numai 6 persoane, din care două sunt plătite de către Inspectoratul Școlar, restul personalului fiind voluntar. Au existat trei luni în care s-a putut asigura salarizarea tuturor, însă din cauza lipsei de fonduri nu există o politică de resurse umane. Temporar, fundația beneficiază și de suportul voluntarilor și misionarilor străini, iar pe viitor se va încearca o colaborare cu Școala Postliceală Sanitară, în vederea găzduirii la fundație a studenților în perioada de practică; în acest fel s-ar rezolva și problema asistenței medicale primare.

Având o finanțare limitată în timp, eforturile se îndreaptă și spre alte surse. Drept urmare rezultatele nu au întârziat să apară: „am fost contactați de o fundație olandeză. Aceasta are un program pentru comunitățile de romi și în cadrul acestui program ne ajută și pe noi. De când am început colaborarea cu ei nu ne-au mai abandonat și vin periodic". O sursă financiară importantă o reprezintă donațiile și sponsorizările, în special din partea persoanelor fizice străine: „fiecare persoană din străinătate care ne vizitează centrul face o donație. Fiecare ban este foarte prețios pentru noi". O altă sursă provine de la Consiliul Local, prin subvenția menționată anterior, iar în caz de urgențe financiare, președinta suportă cheltuielile fundației.

În activitatea ei, fundația se lovește de aceleași stereotipii care afectează și comunitatea romilor. Din partea celor din urmă au existat suspiciuni cu privire la

utilitatea fundației, iar din partea comunităților române și maghiare există manifestarea prejudecăților legate de romi: „În cei doi ani inițiali ai programului ne-am câștigat un prestigiu în rândul comunității romilor care acum au încredere în acest proiect. În schimb, comunitatea majoritară este mai refractară".

Fiind o fundație construită în jurul acestui proiect, singura preocupare vizează desfășurarea în bune condiții a activității la centrul educațional. Evident, stipendiile constituie un alt obiectiv, iar în acest scop am încercat obținerea altor finanțări: „ultima dată am trimis acest proiect la Fundația Ș. care s-a arătat interesată de centrul nostru educațional. Dar nu l-au aprobat. Ne-au spus că nu acordă decât burse pentru studenți".

Dimensiunile actuale ale proiectului au fost date de realitățile concrete în care el a început sub auspiciile Fundației O.: „Copiii noștri, care sunt de diferite vârste și ținând cont și de tradițiile romilor, au nevoie de o educație sanitară susținută, mai ales datorită situației materiale pe care o au și a faptului că nu aparțin nici unui medic de familie. Așa că ne-am văzut obligați să includem un program de educație sanitară. Mai ales că în special tinerii necesită să fie educați în acest spirit".

Principalele dificultăți sunt de ordin economic. Neavând asigurată o finanțare de lungă durată echipa este permanent confruntată cu teama de a nu dispune de fonduri necesare continuării activităților. Alte dificultăți derivă din modul în care este privită minoritatea romilor. „Când am fost în tabără la S., am avut parte de un asemenea incident la ștrandul din localitate. Nu au vrut să ne lase cu copiii să intrăm pe motiv că țiganii nu au voie să intre. Până la urmă ne-au lăsat. Aceste întâmplări însă au dus la o înțelegere din partea copiilor care au o mare încredere în noi."

Centrul educațional este o unitate școlară cu două grupe de grădiniță, o clasă pregătitoare și o grupă de clasa a III-a. Aceste grupe desfășoară un program educațional normal, recunoscut și autorizat de Ministerul Educației Naționale prin Inspectoratul Școlar Județean. „Programul unei zile la centrul educațional începe la ora 8.00, cu spălarea dinților, a mâinilor, după care iau o gustare ușoară. De la ora 9.00 – 12.00 se derulează programul de grădiniță. Între 12 și 12.30 se servește masa. Aici mănâncă împreună și seria de dimineață și seria de după-masă. Apoi se spală din nou pe dinți iar seria de dimineață pleacă acasă, în timp ce ceilalți încep cursurile (clasa a III-a). După ora 16.00 se derulează programul administrativ. Administratorul face curățenie în sălile de clasă iar cadrele didactice aranjează bucătăria."

Pe lângă activitatea educațională se realizează și un program de supraveghere permanentă a stării de sănătate a copiilor. Zilnic responsabilul cu probleme sanitare dă copiilor vitamine, existând un program ferm în acest sens: „Anul trecut, un medic din New York a consultat toți copiii din școală și le-a întocmit fișe medicale. În cadrul proiectului finanțat timp de trei luni am avut un medic angajat care a repetat măsurătorile și a indicat meniul și vitaminele necesare, pentru că copiii sunt anemici. Medicamentele sunt donații de la fundații olandeze".

În cadrul programei școlare și preșcolare sunt introduse cursuri de educație sanitară: „îi învățăm să nu se teamă de medic, să se spele. Condițiile în care

locuiesc sunt însă potrivnice. Sunt copii care vin la școală murdari până în gât și atunci educatoarea trebuie să-i ducă la baie și să-i spele". Acordarea de ajutoare umanitare este în strânsă legătură cu programul educațional. „Primesc haine de trei ori pe an: de Paște, de Crăciun și de ziua lor de naștere. De Crăciun, de exemplu, aducem sarmale. Ne așezăm toți la masă, copiii și cadrele didactice. Mâncăm împreună ca o familie. Cântăm colinde după care se împart darurile și copiii pleacă în vacanță. Când avem din ce, facem pachete și pentru familii. Încercăm să le oferim detergenți, săpunuri pentru că cei mai mulți nu-și permit să-și cumpere." Pentru fetele din clasa a III-a s-a început un program de educație sanitară și de igienă adaptat schimbărilor fiziologice prin care trec: „le spun zilnic că trebuie să acorde o atenție și mai mare problemelor de igienă corporală, le explic ce se întâmplă cu corpul lor".

Dezvoltarea proiectului în timp a cuprins întreaga comunitate: „degeaba îi educăm noi aici pe cei mici și-i schimbăm, dacă se întorc în mediul lor". „În fiecare miercuri avem aicea întâlnire la o cafea cu părinții copiilor. Deocamdată o facem noi, dar în viitor dorim să chemăm medici specialiști." În cadrul acestor întâlniri părinții elevilor sunt ajutați în diverse probleme: scrierea de cereri către autorități, formularea de proiecte adresate Consiliului Local etc.

Pentru că fundația nu își permite să plătească un personal mai numeros, toate sarcinile centrului educațional sunt împărțite între cei 6 angajați: „colega mea care este secretara fundației și învățătoarea de la clasa a III-a trebuie să mai spele vasele și când este nevoie să mături, să plătească facturile etc. Colegul nostru care este administrator trebuie să facă aprovizionarea de dimineață, să pregătească micul dejun, să spele prosoapele, repară, face dezinfectarea etc". Pentru scurte perioade fundația beneficiază și de voluntari din alte țări: „ultima dată am avut un misionar englez care a făcut cu ei cursuri de limba engleză".

Inițial, proiectul a pornit cu 60 de copii, urmărindu-se trei direcții principale: educație, cultură și sănătate. În prezent sunt implicați 52 de copii. „Nu facem concurență școlilor din zonă și înscriem doar copiii care nu sunt cuprinși într-un sistem educațional." La sfârșitul lunii august au loc înscrierile la grădiniță și clasa pregătitoare: „Deja vin părinții să-i înscrie pentru că au văzut ce multe au învățat cei care au fost deja cuprinși în acest sistem". Indirect, de acest proiect beneficiază întreaga comunitate, și îndeosebi tinerii.

Dată fiind amploarea și beneficiile proiectului, acesta este suficient de mediatizat în presa locală, îndeosebi cea de limbă maghiară: „anul trecut, când eram la început, a venit un ziarist de la *Nepújság* și a scris un articol, iar după aceea am fost contactați de o fundație din Ungaria care ne-a finanțat timp de 3 luni. Au mai apărut apoi din timp în timp și alte articole. A fost realizat chiar și un reportaj la televiziune".

Costul total pe un an al activităților de la centrul educațional, fără salarii, este de 220 de milioane lei, din care Primăria acoperă 80 de milioane. Așa cum s-a

menționat deja, timp de trei luni au beneficiat de sprijinul financiar al Fundației M. din Ungaria, iar alte contribuții au venit din partea fundației olandeze. Există însă și cazuri de-a dreptul meritorii: „Este acel medic din New York care ne-a vizitat. El colectează bani pentru copiii noștri acolo în SUA și din 5 în 5 luni ne trimite banii strânși prin bancă". Restul banilor provin din donații de la diverse fundații sau chiar de la persoane fizice. Interesant este și modul în care fundația se descurcă în cazul lipsei de fonduri: „deși avem o bucătărie foarte curată și utilată, nu avem voie să facem mâncare gătită. Se întâmplă uneori să nu avem bani și atunci trebuie să luăm rapid o decizie. Din suma pe care o avem la dispoziție am putea servi numai mâncare gătită. Dar în felul acesta riscăm să fim amendați de către Sanepid. Până la urmă copiii au câștig de cauză. Nu putem să-i lăsăm nemâncați".

Deși funcționează de un timp relativ scurt, rezultatele sunt lesne observabile. Toți elevii care absolvă clasa pregătitoare se înscriu la școli normale. Acolo însă se adaptează destul de greu, mai ales că au de înfruntat și atitudinea ostilă din partea colegilor. Mulți și-ar dori să continue școala tot aici, unde se simt ca acasă. Elevii centrului educațional beneficiază de aceeași pregătire profesională ca orice alt elev, iar la sfârșitul anului școlar o comisie de la o școală generală vine și-i examinează. Nu sunt nici mai buni, nici mai puțin instruiți ca alți copii. Un alt rezultat al proiectului se poate observa asupra părinților: „Acum vin la noi cu tot felul de probleme, ne cer sfatul în ceea ce vor să facă, simt nevoia unei consultări. Acum știu și ei că trebuie să-și plătească facturile de curent. I-am făcut să înțeleagă că trebuie să se poarte ca cetățeni dacă vor să fie tratați ca atare, deși uneori nici noi nu știm ce sfat să le dăm. De exemplu, o familie avea mari datorii la Conel. Au primit somație. Au fugit cu ea la școală și ne-au cerut să vorbim la Conel. Nu aveau bani să plătească, dar doreau să presteze muncă necalificată pentru ca să-și acopere datoriile. Acest lucru nu a fost posibil, nici noi nu am avut cum să-i ajutăm".

Motivația puternică a personalului care participă la desfășurarea proiectului este dată și de obișnuință: „Eu (E.) am predat multă vreme în S. Acolo m-am obișnuit cu romii. Pe cei de aici îi consider copiii mei. Și cum să nu fie, când sunt așa de frumoși. Vara, când mergem în tabără, locuiesc cu ei în cameră". Directoarea centrului dorește ca în timp proiectul să se autofinanțeze: „Vom avea grădină, vom face o mică fermă. Loc avem aici, doar să cumpărăm odată casa. Am putea apoi să facem multe lucruri cu elevii și cu tinerii, lucruri și produse pe care să le vindem. Dar asta numai peste 5-6 ani. Și mai vreau ceva. Vreau ca aici, la intrare, să facem un curcubeu mare, mare".

Bianca ***Rusu***

Educație la periferia orașului

Interviurile de față vizează un proiect pe care l-a inițiat o instituție din România în vederea îmbunătățirii situației copiilor romi care, din pricina vicisitudinilor materiale, nu puteau urma o formă de învățământ normală. Urmărind demersul acestui proiect, vom vedea cum o instituție al cărei scop este educațional prin excelență a reușit să îmbine acest proces cu o intervenție socială menită a-i îmbunătăți activitatea.

Proiectul se desfășoară într-o localitate transilvană, la periferia unui oraș. Grupul țintă îl reprezintă copiii romi din colonia X, aflată la mică depărtare de școala în cauză. În comunitatea respectivă trăiesc familii de romi care venind din diferite regiuni ale țării s-au stabilit (raport oferit de Fundația C.) aici înainte de 1989, lucrând ca zilieri la fermele agricole din zonă. În 1999 această colonie cuprindea 68 de familii, numărând între 5 și 9 membri fiecare, din care 33 de copii erau instituționalizați. Din cele 378 de persoane care trăiesc aici, numai una singură are un loc de muncă stabil, restul pierzându-și angajamentele odată cu desființarea fermelor agricole, fără a mai reuși să-și găsească altceva. Unii dintre ei sunt calificați în meserii precum zidar, zugrav, tinichigiu, dar majoritatea nu au nici o pregătire. Educația lor este, de asemenea, precară. Singura lor sursă de venit provine din colectarea materialelor refolosibile din gunoaie.

Această comunitate este amplasată în zona rampei de gunoi a orașului. Din același raport reiese că romii trăiesc în locuințe improprii, în barăci construite din materialele pe care le-au putut recupera din resturile menajere ajunse aici. Într-o astfel de baracă locuiesc 4-5 persoane. Nu există dependințe (bucătărie, baie etc), iar condițiile de igienă sunt la nivelul cel mai scăzut, pe de o parte datorită modului în care își câștigă existența, iar pe de alta din cauza faptului că nu se află decât o singură sursă de apă pentru toată comunitatea (în momentul de față ea necesită reparații; astfel că nu reușește să acopere decât strictul necesar de apă potabilă). Din această pricină, majoritatea membrilor comunității sunt bolnavi, nu au medic de familie sau carnet de asigurat (raport oferit de Fundația C.).

Pe lângă toate aceste neajunsuri, majoritatea nu au nici acte de identitate. Deoarece terenul pe care îl ocupă nu face parte din intravilan, cei puțini care au un act de identitate nu au însă flotant pentru orașul lângă care s-au stabilit. Prin urmare, posibilitățile de a găsi un loc de muncă sunt aproape inexistente. În plus, tot datorită acestui fapt, ei nu pot beneficia de asistență medicală. Acest mod de

trai se reflectă asupra copiilor din comunitate. Majoritatea abandonează școala (sau nu o frecventează niciodată) din diverse motive: lipsa sprijinului din partea familiei, lipsa hainelor, încălțămintei, respectiv a rechizitelor necesare pentru a se putea prezenta la școală, regimul alimentar inadecvat etc.

Ideea acestui proiect a plecat de la o dispoziție a Inspectoratului Școlar care prevedea școlarizarea copiilor din această comunitate. În momentul emiterii dispoziției, în comunitatea respectivă își derula activitatea o organizație nonguvernamentală străină, Fundația B., care a insistat ca școala să nu se limiteze doar la procesul de școlarizare ci, printr-un parteneriat cu ei, să asigure copiilor și o serie de servicii sociale. Preluând inițiativa, directorul școlii, domnul M., „a avut discuții cu președintele acestei fundații, cu inspectoratele, cu Primăria, pentru a vedea ce se putea face și cum puteam să-i școlarizăm. De la început mi-am dat seama că școlarizarea lor este o problemă deloc simplă și că nu se poate realiza în condiții obișnuite la școala noastră. Încă de pe atunci noi ne-am gândit că datorită condițiilor în care trăiesc - locuiesc într-o casă improvizată, cocioabă sau nu știu cum să-i spun, nu au lumină, nu au apă, n-au condiții de studiu pentru copil -, ceea ce se face în 4 ore la școală e insuficient. Știam că acești copii - familiile lor - nu au posibilitatea să cumpere rechizite, îmbrăcăminte corespunzătoare pentru a participa la cursuri. Era un proiect care depășea sfera educațională și trecea în cea a serviciilor sociale". Ținând cont de aceste motive, el a cerut sprijinul diverselor instituții. „Atunci am mers pe ideea de a încheia un protocol între noi (școala), Primărie, inspectorate ..., să vedem fiecare cu ce poate să participe. Lumea n-a promis, nu s-a angajat, invocând tot felul de pretexte, astfel că nu s-a putut demara nimic. Norocul, ca să zic așa, a făcut ca în 1996 să treacă pe aici prin școală directorul Fundației D., împreună cu un reprezentant de la Budapesta. Au văzut clasele, condițiile în care se lucra, ceea ce se făcea. Și în cadrul discuțiilor pe care le-am avut atunci s-a mers pe ideea că ar fi necesar un semi-internat." De la început, organizația internațională, care derula deja un proiect ce viza această comunitate, s-a oferit să asigure o parte din materiale, în special unele articole igienico-sanitare (detergenți, săpun ș.a.m.d.); dar pentru buna desfășurare a unei astfel de inițiative era nevoie de mult mai mult.

În cele din urmă - declară domnul M. -, „protocolul s-a încheiat, lumea s-a angajat că va face, dar a rămas la nivel de intenție. Am început totuși școlarizarea lor în noiembrie 1995. În 1996 am avut parte de greutățile pe care noi le bănuiam. În anul școlar 1995/1996 am solicitat Inspectoratului ceea ce era semnat în protocol, și anume să ne sprijine în crearea unor spații corespunzătoare. L-am convocat pe inspectorul general de atunci, șeful compartimentului de Investiții de la Inspectorat să vină în școală ca să vadă condițiile în care se învață și să decidem împreună ce ar trebui făcut. Ei au venit, au văzut că copiii știu să citească, că nivelul atins era mulțumitor și ne-au spus că am făcut o treabă bună. «Bine, dar,

sunt o mulțime de neajunsuri: lipsesc tot mai des pentru că nu au îmbrăcăminte, încălțăminte, rechizite, temele nu le fac cum trebuie. Defectologii care lucrează cu ei întâmpină greutăți». Dar n-am primit nici un răspuns".

Nici reacția comunității nu a fost prea încurajatoare la început. În cartierul în care este amplasat centrul, la periferia orașului, locuiesc persoane de diferite etnii (români, maghiari și romi), a căror nivel de trai este diferit. În momentul în care s-a pus problema deschiderii centrului de zi în incinta școlii pe care o frecventau copiii lor, au apărut și protestele. Cel mai mare neajuns invocat se referea la problema sanitară: „este o problemă care îi face pe mai mulți părinți să fie mai refractari. Ei spun - precizează domnul M. - că din această cauză copilul lor ar putea să suporte anumite consecințe: o contaminare cu o anumită boală care să-i pericliteze starea de sănătate. Aceasta e problema esențială".

Cu toate acestea, domnul M. a elaborat o propunere de proiect în care dorea să intre în parteneriat cu Primăria și alte organisme. În 1997 s-a încheiat o convenție cu Fundația D., în urma unei cereri de finanțare adresată de școală, în vederea demarării lucrărilor la centrul de zi. Pe baza acestei finanțări s-a putut trece la o fază concretă și au început lucrările de consolidare a clădirii propuse spre a fi reabilitată. În 1998, în urma diverselor insistențe, Inspectoratul a finanțat o parte din lucrări; în cele din urmă s-a implicat și Primăria: „ei au pus acoperișul după ce clădirea a fost terminată", spune domnul M. Aceste lucrări s-au încheiat în 1998. Dar, conform spuselor aceluiași interlocutor, clădirea încă nu era funcțională: „Ne-am descurcat și în ceilalți ani cu ajutorul sălilor din clădirea veche, unde am încercat să demarăm proiectul cum ne-am gândit: cu cursuri, masă - masa a fost asigurată de Fundația A.; B. a plecat în 1997, iar A. a preluat o parte din activități. La început ei asigurau o gustare pe baza căreia noi puteam să ținem copiii încă două ore după program să mai facă teme și alte activități. A. își continuă sponsorizările și în prezent, mai ales în articole de îmbrăcăminte, igienico-sanitare etc, iar din 1998 am reușit să obținem și masa prin Inspectorat, pe care o serveam în condiții improprii: în sala de clasă, pe niște tăvi... Era mai mult așa, o gustare semi-preparată și nu masă caldă cu felul întâi, felul doi". Deși Primăria și Inspectoratul nu au susținut lucrările până la final, conducerea școlii nu a capitulat, ci a încercat să găsească alți sponsori. Domnul M. declară: „prin intermediul Fundației A. am intrat pe un fir cu un proiect la DPMN, care în 1999 a aprobat o sumă pentru a finaliza lucrările începute. Banii au fost dați târziu, în decembrie, când nu puteam face nimic. Trebuia reluat contractul cu firma care câștigase licitația organizată de Inspectorat pentru construcție. Lucrurile nu au mers cum am sperat și banii au fost retrași. Eforturile au fost reluate în 2000, când am cerut ca banii să nu fie dați prin școală, ci prin Inspectorat, pentru ca ei să poată verifica derularea proiectului. Așa am reușit ca în anul 2000 să finalizăm parțial centrul de zi, adică o sală de mese, un oficiu de unde se servește și trei săli de cursuri, plus grupuri sanitare cu vestiare pentru igienizarea copiilor. Acestea

sunt destinate special copiilor romi din centrul de zi, ceilalți copii având grupuri sanitare în clădirea în care își desfășoară cursurile". De asemenea, clădirea este prevăzută cu cabine de duș, cu vestiare unde copiii au dulapuri cu haine noi; fiecare clasă are rezervată o zi pe săptămână când copiilor li se face baie. „Acum, că s-a încălzit, intenționăm să-i îmbrăcăm cu hainele pe care le au în dulap cât stau la școală și să se schimbe cu hainele lor când merg acasă. Au perii de dinți, pastă, săpun, prosop și se spală pe dinți dimineața, după-masă", afirmă L., director adjunct.

În privința ajutorării cu haine a acestor copii, rezolvarea a venit din partea Fundației A.: „Avem un parteneriat cu Fundația A., prin care s-au angajat să asigure îmbrăcăminte și încălțăminte. Am mai colaborat și cu alte fundații, care aduceau în țară diverse asemenea articole. Aceste lucruri se împart cu ajutorul educatorilor școlari, care cunosc copiii cel mai bine".

La centrul de zi sunt înscriși 56 de copii, toți de etnie romă; când au fost selectați lor li s-au aplicat teste date de Inspectoratul Școlar Județean. La înscriere, nivelul lor este foarte slab în ceea ce privește cunoașterea mediului înconjurător. Din declarațiile coordonatorului de proiect a reieșit că au fost unii copii care, la testare, s-au dovedit a nu avea noțiuni elementare („carte", „dulap"), vocabularul lor fiind foarte sărac. Inițial s-au înscris 60 de copii, însă doi dintre ei s-au retras din motive medicale, iar alți doi s-au mutat din localitate. Copiii care frecventează centrul de zi sunt în majoritate din colonie (31) și vorbesc acasă romani. Restul sunt din cartier și vorbesc românește – „provin și din familii din zonă, familii numeroase, cu posibilități materiale scăzute", spune domnul M. Copiii sunt înscriși în clasele I-V, iar numărul lor într-o clasă este mai mic decât în mod obișnuit, după cum precizează domnul M.: „noi avem între 8 și 16 copii într-o clasă; ei învață în cele trei săli date în folosință. S-a mai finalizat un spațiu mai mic la etajul superior. Deocamdată folosim și sala de mese".

Copiii care beneficiază de acest proiect, sunt în general de vârstă adecvată clasei în care sunt înscriși. Doar câțiva sunt cu un an-doi mai mari, ceea ce permite școlarizarea lor conform regulamentului. În acest sens, domnul M. declară: „școlarizarea am început-o în 1995. Atunci am început cu o clasă obișnuită ca vârstă și o clasă în care erau elevi ce aveau peste 9 ani și până la 12 ani, care începeau clasa întâi. Datorită atât vârstei lor, cât și a programului mai redus s-au comasat doi ani într-un an și, astfel, copiii au reușit să recupereze și să ajungă în clase potrivite cu vârsta lor".

Centrul de zi își desfășoară activitatea în regim de semi-internat: dimineața cursuri conform programei de învățământ special, masă de prânz, activități educative, teme. Toate țin până la ora 16 (în unele zile clasa a V-a are program până la 17). La prânz copiii au pauză de masă. În prezent, „masa o aducem preparată de la o altă școală ajutătoare cu care avem o colaborare mai veche. Acesta este al doilea an cu masă preparată, consistentă și îndestulătoare. În 1995 puteam să le dăm doar un biscuite, acum le oferim o masă în adevăratul sens al

cuvântului. Avem tăvi, farfurii și tacâmuri de inox. Bucătăreasa le pune pe tavă supa, felul doi, tacâmuri, pâine și ei trec fiecare, își iau câte o tavă și se așează la masă. Mănâncă în două serii. Suntem conștienți că pe un stomac gol, organismul nu poate să funcționeze cum trebuie" – afirmă interlocutorul nostru.

În încercarea lor de a face lucrurile să funcționeze cât mai bine și cu rezultate cât mai eficiente, conducerea școlii a încercat „să-i atragă și să-i implice și pe părinții copiilor în acest proces. Câteva familii se mai implică. Sunt împărțiți și între ei. Sunt romi care sunt interesați de educația copiilor lor și nu-i trimit aici numai pentru hainele pe care le primesc sau pentru alocații. Dar sunt și mulți care întreabă dacă primesc ceva. Dacă li se dă, vin; dacă nu ... Masa asta îi ține. Plus că mai primesc haine. Sunt alții pe care nu-i interesează prea mult perspectiva copilului. Ei privesc totul prin ceea ce este azi, în prezent" – precizează doamna L.

Activitățile pe care copiii le desfășoară în centru sunt dintre cele mai variate: activități ludice, de socializare pe o anumită temă: comportamentul adecvat în diverse situații, la spectacol, în societate sau pe stradă – teme educative în general; activități igienico-sanitare. De asemenea, copiii sunt duși în parc, la spectacole. Școala, plecând de la ideea de a optimiza și diversifica cât mai mult activitățile din cadrul centrului de zi, s-a implicat și într-un alt proiect, care se ocupă mai ales de această latură a educației. La sfârșit de an, ca și de sărbători, copiii fac serbări. Datorită programei care a permis acest lucru, s-a introdus săptămânal, la fiecare clasă, o oră de limba romani - aceasta după ce se ceruse în prealabil avizul părinților. Deși la început au fost puțini copii care s-au înscris, ulterior, văzând că cei care frecventau cursurile știau să vorbească romani, „s-au înghesuit toți și acum merg toți" – adaugă cu mândrie doamna L.

Rezultatele nu au întârziat să apară. Performanțele elevilor s-au îmbunătățit simțitor, fapt ce reiese și din afirmațiile doamnei L. și ale domnului M. „Sunt și copii care au fost antrenați nu demult într-o olimpiadă de limba romani. A fost un imbold pentru ei. Era un copil care ne crea probleme la un moment dat. Venise de la școala ajutătoare și era mai mare ca vârstă decât clasa în care se afla. Copilul este orfan, fiind în îngrijirea bunicii, la insistențele căreia a fost mutat aici. Avea un limbaj mai vulgar, probabil și din cauză că bunica îi dădea cam multă libertate. S-a pus problema cine să plece la olimpiadă. S-au selectat în funcție de cunoștințele pe care le aveau; printre ei se afla și acest băiat ce ne crea probleme. Li s-au dat copiilor haine, încălțăminte și au plecat însoțiți de profesoara de limbă romani. Copilul a răspuns pozitiv la situație, ocupând locul doi pe oraș. Se pare că s-a schimbat în bine de atunci. I s-a schimbat atitudinea. I s-a promis că dacă va fi cuminte, va merge și la alte olimpiade și în tabără, la vară. Diploma pe care a obținut-o am pus-o la panou, s-o vadă toată lumea." S-au desfășurat activități în colaborare cu un centru de la universitatea din apropiere, al cărui scop este munca cu copiii cu deficiențe, integrarea socială, școlară a lor.

Personalul implicat este plătit în parte de Inspectorat, iar restul de Fundația parteneră C. Astfel, învățătorii și defectologii sunt susținuți de Inspectorat, în timp ce profesoara de limbă romani și infirmiera sunt plătite de parteneri. Doar ultimele două sunt rome. În plus, mai sunt două persoane de etnie romă, din colonie, care însoțesc copiii pe drumul colonie-școală. O infirmieră asigură condițiile adecvate servirii mesei (spală sala cu clor, pune fețe pe mese etc) și igienizarea copiilor. Tot ea spală hainele în care elevii romi stau la școală, le spală prosoapele după baie, uneori și hainele cu care vin de-acasă. „Sunt situații în care mama-i bolnavă, tata-i la închisoare și nu avea cine să-i întrețină. Atunci îl schimbă cu hainele de școală și îi spală hainele cu care venise care se usucă la soare până ce pleacă acasă", menționează doamna L.

În general, cadrele care predau la aceste clase încearcă să se implice în rezolvarea problemelor care apar, dar vin și cu propuneri pentru a îmbunătăți și diversifica activitățile din cadrul centrului. Astfel, a apărut ideea de a-i duce pe elevi în oraș, la Grădina Botanică, de a-i implica în concursuri sportive organizate la nivel municipal pentru copiii din școlile speciale. În plus, cadrele didactice încearcă să își aducă fiecare contribuția la căutarea de noi sponsori pentru proiect - managementul financiar fiind una dintre problemele majore cu care se confruntă instituția. Astfel, ele au obținut fie cornuri pentru masă, fie rechizite pentru toată clasa (lunar), șervete pentru șters mâinile etc. Profitând de orice situație pentru a-și atinge scopul, conducerea s-a folosit și de contextul alegerilor electorale: „în timpul campaniei electorale - afirmă doamna L. - a fost în vizită domnul Z. și printre altele ne-a întrebat de ce am avea nevoie la centru. Și am spus că acești copii nu au un televizor. Așa că el ne-a promis că va trimite unul, și ne-a trimis. Printr-un alt proiect avem proiector, plus materiale didactice, tot ce ne-a trebuit, plus rechizite".

În afara personalului angajat în acest proiect, doamna L. amintește voluntarii: „Mai vin studenți de la Psihologie, de la Psihopedagogie Specială, de la Asistență Socială care mai fac teste, mai lucrează cu ei, încearcă să îmbunătățească relația școală-familie".

Deși în școală mai sunt 420 de elevi, nu se poate vorbi de un fenomen de respingere a celor din centrul de zi. „Doar când mai fac câte o prostioară, aruncă cu pietre sau înjură, atunci există câte un mic conflict. Dar în rest nu se poate spune că îi izolează", declară doamna L. În ceea ce privește existența unor probleme de integrare a copiilor din cartier, majoritatea fiind din X., același interlocutor relatează: „Cei din X erau mai violenți în comportament, în limbaj. Așa că au fost sesizări, nemulțumiri din partea părinților romi din cartier, care nu erau de acord să-și lase copiii cu cei din X. De multe ori se bazau doar pe cele auzite despre comportamentul lor în comunitate. Cu timpul lucrurile s-au aplanat. Educatorii au avut și ei o mare contribuție la acest lucru. Și copiii s-au schimbat în modul de a se comporta, de a se îmbrăca. Mai sunt divergențe între ei. Dacă

apare un conflict pentru o minge sau altceva, începe cearta. Se poate spune, totuși, că situația s-a îmbunătățit simțitor".

Una dintre problemele majore cu care se confruntă școala este cea a manualelor. Chiar dacă au manuale, acestea nu sunt suficiente în opinia doamnei L., respectiv a domnului M. „Este o problemă pe care o au școlile de învățământ special. Nu s-au mai editat în ultima vreme, se merge pe ceea ce se poate refolosi și aici. În unele situații, fiindcă ei sunt cam cu o clasă în urmă față de învățământul de masă, folosim manualele de la învățământul obișnuit. De exemplu, Abecedarul îl putem utiliza la clasa a II-a, deoarece ei nu învață în clasa I toate literele. Educatoarele au programă și pe baza ei își caută și alte materiale. Își xeroxează de pe unde găsesc lecții de istorie, de română etc și au manuale confecționate de ele. Manualele și caietele se țin la școală, în dulapuri. Dacă temele și le fac aici... Dacă le-ar duce acasă.... La o ședință cu părinții, au propus să le dăm de lucru și acasă. Le-am dat caiete, educatorii le-au dat teme. Nici o săptămână n-a trecut și n-au mai existat nici caiete, nici creioane, darămite teme?!" Dar profesorii încearcă să găsească explicații abaterilor comportamentale ale copiilor. „Mediul, neajunsurile..., se confruntă cu speranțele lor care văd că nu se realizează și nesiguranța asta de la o zi la alta, probabil îi face să fie așa."

O altă problemă căreia centrul trebuie să-i facă față este cea a absenteismului. Doamna L. amintește următoarea situație: „în plus, sunt zile în care se aduc gunoaiele la rampă și atunci părinții nu-i lasă să vină la școală. Îi duc acolo să culeagă diverse lucruri pe care nu le-ar mai găsi după școală. Acela e câștigul lor, cu aceea fac bani". În opinia coordonatorului, mediul familial, influențează negativ comportamentul copiilor. „De multe ori avem impresia că ceea ce noi clădim în cele 8 ore, se pierde datorită mediului de acasă." Cu toate acestea, progresele făcute sunt vizibile, după cum apreciază cu satisfacție același coordonator.

Posturile locale de televiziune informate asupra proiectului, au făcut diverse reportaje. „Am fost și în mass media popularizați. Au fost cei de la postul de televiziune locală T., care au filmat o serbare. Cine nu a știut cine sunt acești copii, nu-și puteau da seama: erau curăței, știau să spună poezii, să vorbească frumos. Un alt post a făcut un reportaj despre activitatea pe care ei o desfășoară la clasă, despre progresele lor. Când sunt lăudați și când văd că au și ei niște rezultate, deja se schimbă". Ca urmare a mediatizării proiectului, centrul a fost vizitat de reprezentanți ai unei organizații olandeze, care intenționau să sponsorizeze o astfel de activitate într-o altă școală și care doreau să afle cât mai multe despre rezultatele acestui proiect.

Pe parcursul derulării proiectului, coordonatorii au efectuat evaluări periodice ale activității, urmate de ajustările necesare pentru o mai bună desfășurare. Astfel că, în ciuda problemelor, a numeroaselor dificultăți cu care au fost nevoiți să se confrunte, rezultatele sunt cele care dovedesc că efortul a meritat. „De schimbat, s-au

schimbat foarte mult. Cine trece prin școală și cunoaște situația acestor copii și face o comparație a modului în care se comportau când au venit și cum se comportă după un an-doi poate să observe îmbunătățiri substanțiale pe linie de comportament, de relație cu adulții sau cu ceilalți copii, deprinderi igienico-sanitare."

Ținând cont de rezultatele obținute (școlarizarea copiilor dintr-o colonie în care analfabetismul era deseori întâlnit, formarea deprinderilor igienico-sanitare, dezvoltarea mentală și comportamentală a copiilor, socializarea lor), ca și de costurile pe care derularea acestui proiect le implică, se poate spune că beneficiile lui justifică pe deplin eforturile. Acest lucru reiese și din continuitatea proiectului ce a beneficiat de sponsorizările necesare în acest sens.